

კავკასიის საერთაშორისო უნივერსიტეტი
სოციალურ მეცნიერებათა ფაკულტეტი
პოლიტიკის მეცნიერების სადოქტორო საგანმანათლებლო პროგრამა
ხელნაწერის უფლებით

ირაკლი გაბელია

შავი ზღვის უსაფრთხოება თანამედროვე გეოპოლიტიკურ კონტექსტში

სამეცნიერო ხელმძღვანელი:
ვახტანგ მაისაია, პოლიტიკის მეცნიერებათა დოქტორი, კავკასიის საერთაშორისო
უნივერსიტეტის პროფესორი

პოლიტიკის მეცნიერების დოქტორის აკადემიური ხარისხის
მოსაპოვებლად წარმოდგენილი დისერტაციის

ავტორეფერატი

კავკასიის საერთაშორისო უნივერსიტეტი
თბილისი. 0141, საქართველო 2023

სამეცნიერო ნაშრომი შესრულებულია კავკასიის საერთაშორისო უნივერსიტეტის სოციალურ მეცნიერებათა ფაკულტეტის პოლიტიკის მეცნიერების სადოქტორო საგანმანათლებლო პროგრამაზე.

სამეცნიერო ხელმძღვანელი:

ვახტანგ მაისაია: პოლიტიკის მეცნიერების დოქტორი, კავკასიის საერთაშორისო უნივერსიტეტის პროფესორი.

ოფიციალური რეცენტები:

1. **ალიკა გუჩუა** - პოლიტიკის მეცნიერების დოქტორი, კავკასიის საერთაშორისო უნივერსიტეტის ასოცირებული პროფესორი;
2. **ედიშერ გვენეტაძე** - ისტორიის მეცნიერებათა დოქტორი, საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის პროფესორი.

დისერტაციის დაცვა შედგება 2023 წლის 22 სექტემბერს, 15:00 საათზე, კავკასიის საერთაშორისო უნივერსიტეტის სოციალურ მეცნიერებათა ფაკულტეტის პოლიტიკის მეცნიერების სადოქტორო პროგრამის სადისერტაციო საბჭოს სხდომაზე.

მისამართი: 0141, თბილისი, ჩარგლის ქუჩა N73, კავკასიის საერთაშორისო უნივერსიტეტის პირველი კორპუსი, 305 აუდიტორია.

დისერტაციის სრული ტექსტის გაცნობა შესაძლებელია კავკასიის საერთაშორისო უნივერსიტეტის ბიბლიოთეკაში.

სადისერტაციო საბჭოს მდივანი:

პეტრე მამრაძე - კავკასიის საერთაშორისო უნივერსიტეტის ასოცირებული პროფესორი.

ნაშრომის ზოგადი დახასიათება

თემის აქტუალურობა და საკვლევო პრობლემები

მეორე მსოფლიო ომის შემდგომ დამყარებულმა ბიპოლარულმა მსოფლიო წესრიგმა საზოგადოების ყველა შრე მოიცვა. ამასთან, გააჩინა ახალი უთანხმოების კერები, რომლებშიც დაპირისპირებული მხარეები უშუალოდ არ მონაწილეობდნენ, თუმცა კონფლიქტების მიმდინარეობის პროცესში მნიშვნელოვან როლს ასრულებდნენ. დაპირისპირების ობიექტებად არა მხოლოდ კონკრეტული სახელმწიფოები (კორეა, კუბა, ვიეტნამი, ავღანეთი), არამედ რეგიონებიც იქცნენ (კავკასია, ბალკანეთი და სხვა). კონფრონტაციული დამოკიდებულებების შედარებით შემცირების ტენდენციები დაპირისპირებულ ბანაკთა შორის მე-20 საუკუნის 80-იან წლებში გამოიკვეთა, ეს ათწლეული კი საბჭოთა კავშირის რღვევით დასრულდა. მსოფლიო ახალი რეალობისა და ამასთანავე ახალი გამოწვევების წინაშე აღმოჩნდა, სადაც საერთაშორისო წესრიგის განმსაზღვრელი ლიბერალური პრინციპები გახდა.

საბჭოთა კავშირის რღვევამ მასში შემავალი ყველაზე ძლიერი აქტორის, რუსეთის ფედერაციის დასუსტებაც გამოიწვია. აღსანიშნავია, რომ იმ პერიოდში იგი მიჰყვა გაბატონებული, ლიბერალური წესრიგის პრინციპებს და ცდილობდა მის ადაპტირებას, სხვადასხვა სფეროში, მათ შორის პოლიტიკური და ეკონომიკური მიმართულებითაც. შესაბამისად, გაჩნდა განცდა იმისა, რომ დაპირისპირების ეპოქა წარსულს ჩაბარდა, თუმცა მოვლენების შემდგომმა განვითარებამ შექმნა იმგვარი ვითარება, რომლითაც არა „ისტორიის დასასრულს“, არამედ ახალი ისტორიის დასაწყისს დაედო სათავე.

დღეისათვის შეუთანხმებლობის ერთ-ერთ საგანს შავი ზღვის რეგიონი წარმოადგენს, რომლის გეოპოლიტიკური მდებარეობა დაპირისპირების სიმძაფრეს კიდევ უფრო ზრდის და რეგიონის მოწყვლადობას განაპირობებს. მილიტარიზაციის მაღალი დონე, რომელიც დღენიადაგ დამახასიათებელი ნიშანი გახდა

რეგიონისათვის ადეკვატურ რეაგირებას საჭიროებს, რადგან მოსალოდნელი საფრთხეები ჩანასახშივე განეიტრალდეს.

ანტაგონისტური დამოკიდებულებების კვალდაკვალ იზრდება შავი ზღვის აკვატორიის მნიშვნელობა და როლი თანამედროვე პერიოდში. შავი ზღვა დასავლეთსა და აღმოსავლეთის რეგიონებს შორის დამაკავშირებელი რგოლია, სადაც დაპირისპირებულ მხარეთა ინტერესები განსხვავებული პოზიციებითაა წარმოდგენილი. საკუთრივ, აქტორთა შეუთანხმებლობა მხოლოდ სახელმწიფოთა დონეზე არ მიმდინარეობს და იგი საერთაშორისო ორგანიზაციებსაც მოიცავს. შესაბამისად, მიმდინარე პროცესები გასცდა რეგიონულ დონეს და გლობალური მნიშვნელობა შეიძინა.

შავი ზღვის დასავლეთ და სამხრეთ ნაპირები ჩრდილოატლანტიკური ალიანსის კონტროლის ზონაა, რაც ინტერესთა კონფლიქტის გამომწვევია რუსეთის ფედერაციასთან, რომელმაც საკუთარი ინტერესები 2014 წელს, ყირიმის ანექსიით წარმოაჩინა, რითაც მკვეთრად გაზარდა მისი მოქმედების არეალი და უპირატესობა მოიპოვა შავი ზღვის აკვატორიაში.

რეგიონში არსებული უსაფრთხოების გარემოს ერთ სიბრტყემდე დაყვანა დაუშვებელია, ვინაიდან გარდა პოლიტიკური და სამხედრო განზომილებებისა, იგი დაკავშირებულია ისეთ მნიშვნელოვან სფეროებთან, როგორცაა სატრანსპორტო-ენერგეტიკული და სავაჭრო-ეკონომიკური კავშირები.

თანამედროვე გლობალიზებულ მსოფლიოში აქტორთა შორის ურთიერთდამოკიდებულება მკვეთრად გაიზარდა, ამიტომ სტაბილურობის შენარჩუნებასა და დაცვას დიდი მნიშვნელობა ენიჭება. თუმცა ურთიერთდამოკიდებულების ზრდის პარალელურად სახელმწიფოთა ხედვების დაშორიშორებისა და ურთიერთშეუთანხმებლობის დონე მზარდია. რეგიონს, ისევე როგორც კაცობრიობას საერთო შეხების წერტილის პოვნა სჭირდება, რასაც

სამომავლო მოქმედებები დაეფუძნება და დიალოგი კონსტრუქციულ რეჟიმში გადინაცვლებს.

არაერთგვაროვანი შეფასებები, საკითხის განსხვავებული აღქმები, დიპლომატიური რესურსების ამოწურვა, ამგვარია რეგიონის დახასიათება ბოლო ათწლეულებში. ამის პარალელურად კი აქტიურად მიმდინარეობს ზემოჩამოთვლილ პრობლემათა გადაჭრის მექანიზმების ძიება, თუმცა უშედეგოდ. შავი ზღვის რეგიონის უსაფრთხოების საკითხი, არა სტაბილიზაციის, არამედ დაპირისპირების გაღვივების კერად იქცა მსოფლიო პოლიტიკურ რუკაზე, რომლის მოგვარების რაიმე კონკრეტული გზა არსებულ პარადიგმათა ჩარჩოში ვერ მოიძებნა.

ნაშრომის მიზნები და ამოცანები

ნაშრომის მიზანია გამოავლინოს შავი ზღვის რეგიონში არსებული გამოწვევები და პრობლემები. მოცემული რეალობა შეაფასოს როგორც რეგიონული, ასევე გლობალური მასშტაბით და სხვადასხვა თეორიული მეთოდოლოგიების შესწავლა, გაანალიზება. ხოლო მის საფუძველზე პრობლემების გამოვლენა და კონფრონტაციული მდგომარეობიდან გამოსვლის ოპტიმალური გზების ძიება.

კვლევის **ამოცანები** უშუალო კორელაციაშია ნაშრომის მიზნებთან და გულისხმობს:

- საერთაშორისო ურთიერთობებისა და უსაფრთხოების თეორიათა კვლევების დამუშავებასა და შესწავლას, რომელიც უშუალოდ შავი ზღვის რეგიონს მიესადაგება;
- შავი ზღვის რეგიონის უსაფრთხოების იდენტიფიკაციას და არსებული მდგომარეობის შეფასებას;

- შავი ზღვის რეგიონში მიმდინარე ვითარების შეფასებას მსოფლიოში მიმდინარე ძალთა ბალანსის გადანაწილების ფონზე;
- ოპტიმალური გზების შემუშავებას, რომელიც შავი ზღვის რეგიონში უსაფრთხოების გარანტი გახდება.

კვლევის საგანი და ობიექტი

კვლევის საგანს შავი ზღვის რეგიონში არსებული პოლიტიკური/ეკონომიკური/სამხედრო უსაფრთხოების ასპექტები წარმოადგენს.

კვლევის ობიექტი რეგიონის უსაფრთხოების სისტემაში წარმოდგენილი აქტორები, პრობლემები და გამოწვევებია.

საკვლევი კითხვები

წარმოდგენილი კვლევის მთავარი კითხვებია:

1. რა ძირითადი ფაქტორები ახდენენ გავლენას შავი ზღვის აკვატორიის უსაფრთხოებაზე?
2. შესაძლებელია თუ არა შავი ზღვის რეგიონში არსებული დაპირისპირების კონსტრუქციულ ჩარჩოში მოქცევა, როგორც სახელმწიფოთა, ასევე საერთაშორისო ორგანიზაციათა შორის?
3. რა როლი შეიძლება ჰქონდეს საქართველოს შავი ზღვის რეგიონში უსაფრთხოების სტაბილიზაციაში?

ჰიპოთეზა

მიმდინარე მსოფლიო წესრიგის ფორმირების პროცესში შავი ზღვის რეგიონს ერთ-ერთი საკვანძო მნიშვნელობა ენიჭება, შესაბამისად საერთაშორისო აქტორების ინტერესი რეგიონის მიმართ იზრდება. შავი ზღვის რეგიონში მიმდინარე პროცესები იმ გლობალური პოლიტიკური პერიპეტეების ანარეკლია, რაც მსოფლიოში დღესდღეობით მიმდინარეობს. შესაბამისად, შავი ზღვის რეგიონი კონსტრუქციული დიალოგის არეალად უნდა იქცეს.

საერთაშორისო დონეზე არსებული ანტაგონისტური განწყობები, ურთიერთშეუთანხმებლობა და საერთო პოზიციების არარსებობა რეგიონს მომავალში დაპირისპირებების არეალად ყოფნად უქადის. შექმნილი მდგომარეობის გათვალისწინებით, აუცილებელია ახალი თეორიული მიდგომების შემუშავება, რომელიც სრულად მეცნიერულ მიდგომებს დაეფუძნება. როგორც ვხედავთ, ტრადიციული თეორიული მიდგომებით კრიზისიდან გამოსავლის მოძიება ვერ ხერხდება, რაც გლობალურ სურათთან ერთად კიდევ უფრო ამძიმებს რეგიონის სიტუაციას.

კვლევის თეორიული საფუძვლები

წინამდებარე სადისერტაციო ნაშრომში გამოყენებულია შემდეგი თეორიული საფუძვლები:

ძალთა ბალანსის თეორია - რეალიზმის სკოლის ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი კონცეფცია, რომელიც მთავარ საყრდენს საერთაშორისო ურთიერთობების ანარქიული სისტემიდან იღებს, ამიტომაც თვითგადარჩენის პრინციპების საფუძველზე სახელმწიფოები საკუთარი უსაფრთხოებისა და დამოუკიდებლობისათვის იბრძვიან. ამ პრინციპებზე დაყრდნობით კი ისინი სხვა

სახელმწიფოებთან ერთად მოქმედებას ცდილობენ თავიანთი ინტერესებიდან გამომდინარე.

ჰართლენდის თეორია - თეორიის ავტორის, ჰელფორდ ჯონ მაკინდერის მიხედვით დედამიწის ღერძი ევრაზიის კონტინენტია, რომელსაც მან „ჰართლენდი“ უწოდა. თეორიის ავტორზე დაყრდნობით, ჰართლენდი ევრაზიის ცენტრში მდებარეობს და ყველაზე ხელსაყრელი ტერიტორიაა, საიდანაც გლობალური გავლენის მოპოვებაა შესაძლებელი.

გეოსტრატეგიული ბალანსი - ცნება მჭიდროდაა დაკავშირებული ტერმინ გეოპოლიტიკასთან და საერთაშორისო ასპარეზზე წარმოდგენილ აქტორთა შორის ომების თავიდან აცილებას ისახავს მიზნად.

რეგიონული უსაფრთხოების კომპლექსური თეორია - აღწერს საერთაშორისო სისტემის სტრუქტურას, რომელსაც ძალაუფლების გარკვეული სპექტრი აქვს და იგი ზესახელმწიფოებსა რეგიონულ ძალებს შორის მერყეობს. საერთაშორისო სისტემის ძლიერი აქტორები ერთად ქმნიან გლობალური ძალების შეზღუდულ ჯგუფს, რომელთა მოქმედების სფერო და რელევანტურობა როგორც რეგიონების, ასევე სხვა საკითხებს წყვეტს.

სოლ კოენის **გეოპოლიტიკური თეორია** - ავტორი მსოფლიოს ყოფს ერთიან გეოპოლიტიკურ იერარქიულ სისტემად, რომლის შემადგენელ ელემენტებსაც როგორც სუბიექტური, ასევე ობიექტური ფაქტორები წარმოადგენენ. როგორებიცაა: რეგიონები, არეალი, შიდაეროვნული აქტორები, სახელმწიფოები და სხვა. მსოფლიო პოლიტიკური სივრცე გეოგრაფმა დაყო ორ ძირითად გეოსტრატეგიულ არეალად: საზღვაო და სახმელეთო, რომლებიც სხვადასხვა აქტორები ერთიანდებიან. ჩვენთვის საინტერესო კი ამ მხრივ საზღვაო არეალი და მასში შავი ზღვის რეგიონის წარმოჩენაა.

კვანტური რელატივისტური ნოოლოგია - მდგომარეობს თვითკმარი არსებობის ლოგიკის აღმოჩენაში. ავტორმა აღმოჩენილი სიახლის მეშვეობით საზოგადოების თვითორგანიზაციისა და მდგომარეობის ცვლის კანონების განსაზღვრა მოახდინა, რითაც ისტორიული პროცესის ლოგიკის დადგენა მოახერხა.

კვლევის მეთოდები

დისერტაციის კვლევის ტიპი ფუნდამენტურ ხასიათს ატარებს, რადგან იგი მიზნად ცოდნის, თეორიების და პროგნოზირების განვითარებას ისახავს. ნაშრომისათვის თვისებრივი მეთოდები შეირჩა, რომელიც საუკეთესოა რთული ცნებების ან ფენომენების აღწერის, ინტერპრეტაციის კონტექსტუალიზაციისა და სიღრმისეული გაგებისათვის. თვისებრივი კვლევა გამოიყენება ცნებების, აზრების ან გამოცდილების გასაგებად. ამ ტიპის კვლევა საშუალებას მოგვცემს, შევისწავლოთ სიღრმისეული შეხედულებები რთულად გასაგები საკითხების შესახებ. კვლევის პროცესისთვის შემდგომი მეთოდებია გამოყენებული:

- **ისტორიულ-აღწერილობითი** - რომლის საშუალებით ისტორიული პერიპეტიების ანალიზის საფუძველზე შავი ზღვის რეგიონის საკითხი შევისწავლეთ;
- **დისკურსიის ანალიზი** - რომლის მიზანია იმის დადგენა, თუ როგორ ხდება ღირებულებებისა და შეხედულებების კომუნიკაცია სხვადასხვა სოციალურ კონტექსტში. ანალიზის ეს მეთოდი დაგვეხმარება კარგად შევაფასოთ ინტერესებისა და ღირებულებების შეუსაბამობა დიდ აქტორთა შორის, რომელთა დაპირისპირებები იკვეთება შავი ზღვის რეგიონში;
- **მონაცემთა ანალიზი** - გარკვეული მონაცემების შესწავლის და მათი ანალიზის შემდგომ საერთო დასკვნების გამოტანა;

- **კონტენტ-ანალიზი** - რომლის მეშვეობით მოხდა სხვადასხვა ტიპის დოკუმენტების შესწავლა და მათში ამა თუ იმ მაჩვენებლების გამოვლენის სიხშირის დაფიქსირება;
- **პროცესების შედარებითი ანალიზი** - სხვადასხვა დროს მომხდარი და პრეცედენტებზე დამყარებული მოქმედება, რომელიც მიზნად პერიოდთა შორის ანალიზს ისახავს;
- **დოკუმენტური/მეორადი მონაცემთა ანალიზი** - თვისებრივი კვლევის ამ მოდელის მთავარი დადებითი/პლუსი ინფორმაციის მოპოვება, შერჩევა, ორგანიზება, ინტერპრეტაცია, შედგენა და ანალიზია იმ საკითხის შესახებ, რომელიც დოკუმენტური წყაროების შესწავლის ობიექტს წარმოადგენს. აღნიშნული მოიცავს სამეცნიერო პუბლიკაციებს, წინა კვლევების ანგარიშებს, სხვადასხვა სტატისტიკურ და უწყებრივ პუბლიკაციებს და სხვა;
- **შემთხვევების შესწავლა (Case study)** - კვლევის ფარგლებში მნიშვნელოვანი გახლდათ შეგვესწავლა შავი ზღვის რეგიონის უსაფრთხოებაზე მოქმედი სხვადასხვა ფაქტორები, რისთვისაც აღნიშნული მეთოდი გამოვიყენეთ.

ნაშრომის სამეცნიერო სიახლე

შავი ზღვის რეგიონში საუკუნეების განმავლობაში მიმდინარე მოვლენების შეფასება დესკრიფციულ/აღწერით ხასიათს ატარებდა, რომელიც ძირითადად მშრალ ანალიზსა და სიტუაციის მიმოხილვას მოიცავდა. ნაშრომის სამეცნიერო სიახლე მრავალმხრივი, სიღრმისეული, კომპლექსური და სისტემური ანალიზის გათვალისწინებით სხვადასხვა შრეებს მოიცავს. კერძოდ:

1. ახალი თეორიული სისტემის - კვანტური რელატივისტური ნოოლოგიის გამოყენებით შეფასებულია შავი ზღვის რეგიონის უსაფრთხოების გამოწვევები და აღნიშნული სისტემის ფარგლებში შემოთავაზებულია მისი დარეგულირების მექანიზმები;

2. განსაზღვრულია გეოსტრატეგიული ბალანსის ინდიკატორები, სადაც ცალკეულ ინდიკატორად შავი ზღვის საზღვაო მნიშვნელობა გამოიყო;

3. შავი ზღვის რეგიონი წარმოჩენილია გეოსტრატეგიულ დონეზე;

4. შავი ზღვის რეგიონში მიმდინარე მოვლენები მიმოხილულია ენერგეტიკული უსაფრთხოების პერსპექტივიდან, რომელსაც ახალ დონეზე გადაჰყავს იგი;

5. კვლევა ხელს შეუწყობს აკადემიურ დონეზე საქართველოში შავი ზღვის სწავლებებს (Black Sea Studies) და მნიშვნელოვანი როლს შეასრულებს მის შემდგომ სტაბილურობაში;

თემის თეორიული და პრაქტიკული მნიშვნელობა

ნაშრომის თეორიულ მნიშვნელობას მისი კრებსითი მიდგომა განსაზღვრავს. საკუთრივ იგი მოიცავს როგორც არსებული მასალების ანალიზსა და შეფასების ნაწილს, ასევე ახალი მიდგომის შესაბამისად მიმოხილულ მიმდინარე მდგომარეობის მოგვარების პერსპექტივებს. კვლევა დიდი კონტრიბუცია იქნება იმ პირებისათვის, რომლებიც დაინტერესებულნი არიან შავი ზღვის რეგიონში არსებული მდგომარეობით. მათ თვალწინ გადაიშლება ახალი თეორიული მიდგომით შეფასებული სიტუაცია და ის ხელისშემშლელი ფაქტორები, რომელიც რეგიონში მშვიდობის შენარჩუნებას აფერხებს. ნაშრომი ამავე თეორიის ფარგლებში წარმოაჩენს არსებული სიტუაციის ოპტიმალურად დარეგულირების მექანიზმებს, რომელიც ამ

ეტაპისთვის აღნიშნულ თემატიკაზე მომუშავე ადამიანებისთვის ამოუცნობ ფაქტორად ფიქსირდება.

დისერტაციის პრაქტიკული მნიშვნელობა მდგომარეობს იმაში, რომ იგი მნიშვნელოვანწილად დაეხმარება საკითხით დაინტერესებულ მკვლევრებს, მეცნიერებს, პოლიტიკოსებს გადაიაზრონ არსებული მდგომარეობა და ახალი, სრულიად ინოვაციური მიდგომით შეაფასონ რეგიონში მიმდინარე პროცესები. ასევე დისერტაცია მნიშვნელოვანი ხელშემწყობი ფაქტორი იქნება უსაფრთხოების სამსახურის, საგარეო საქმეთა სამინისტროს და სხვა უწყებებისათვის სამომავლო ნაბიჯების შემუშავების კუთხით.

სამეცნიერო ლიტერატურის მიმოხილვა

შავი ზღვის რეგიონში მიმდინარე მოვლენები აქტუალურ და ამავე დროს პრობლემურ საკითხად ფიქსირდება საერთაშორისო პოლიტიკურ დღის წესრიგში. შესაბამისად, არსებული რეალობის იდენტიფიკაციისა და დარეგულირების მიმართულებით ბევრი წიგნი, სტატია თუ მონოგრაფიაა შექმნილი, რომლებიც სხვადასხვა კუთხით მიმოიხილავენ რეგიონში არსებულ ვითარებას. საკუთრივ არსებული რეალობის შეფასების მიზნით მნიშვნელოვანია მათი სიღრმისეული შესწავლა, რათა მოხდეს იმ პანორამული სურათის წარმოჩენა, რომლითაც რეგიონი უძველესი პერიოდიდან ხასიათდება.

1. ვახტანგ მაისაია, შავი ზღვის გეოსტრატეგიული ბალანსის პოლიტიკური ასპექტები¹ - ნაშრომი შავი ზღვის რეგიონში არსებულ გეოპოლიტიკურ ანალიზს ეხება, რომელიც საერთაშორისო ურთიერთობების თეორიულ საკითხებთან ურთიერთმიმართებითაა მიმოხილული. ამასთანავე

¹ მაისაია, ვახტანგ. შავი ზღვის აუზის გეოსტრატეგიული ბალანსის პოლიტიკური ასპექტები. პარიზი: ქართულ-ევროპული ინსტიტუტი. 2003 წ.

მონოგრაფიაში მნიშვნელოვანი ადგილი ეთმობა იმ სამხედრო-პოლიტიკურ და ეკონომიკურ პროცესებს/მოვლენებს, რომლებმაც გავლენა იქონიეს ცივი ომის მიმდინარეობისა და მისი დასრულების შემდეგ რეგიონის გეოპოლიტიკურ მნიშვნელობაზე. ნაშრომში აგრეთვე საუბარია ბიპოლარულ ეპოქაში ჩრდილოატლანტიკურ ალიანსსა და სსრკ-ს შორის არსებული უთანხმოების გამომწვევ მიზეზებზე შავი ზღვის აკვატორიაში. ამასთანავე, მონოგრაფია მიმოიხილავს რეგიონში მოქმედი საერთაშორისო ორგანიზაციების, როგორცაა დსთ და ბისეკი, როლსა და მნიშვნელობას სტაბილურობის მიღწევის პროცესში.

2. **ირაკლი გორგილაძე, გეოპოლიტიკის საფუძვლები²** - ნაშრომი ძირითადი გეოპოლიტიკური თეორიების ანალიზს ეთმობა, სადაც შავი ზღვის რეგიონში არსებული მდგომარეობის შესაძლო ახსნებია შემოთავაზებული. საკუთრივ, ჰართლენდის თეორიის მიდგომები და შეხედულებები, თუ რატომაა ასეთი მნიშვნელოვანი რეგიონის ფლობა ძლიერი აქტორებისათვის და რა ძირითად მოტივს ეფუძნება მათი მოქმედებები რეგიონთან მიმართებაში. ნაშრომში ასევე ნაცადია ტერმინ „გეოპოლიტიკის“ განმარტება, აღნიშნულია, რომ იგი დაკავშირებულია ბუნდოვან და წინააღმდეგობრივ საკითხებთან, ასევე ზუსტი დეფინიციის არარსებობა და განსაზღვრის სირთულე, რომელიც რაციონალურობის ფარგლებს სცილდება და გლობალურ ინტერესებს მოიცავს.

3. **Weaver, Carol. The politics of the Black Sea region: EU neighbourhood, conflict zone or future security community?³** – ნაშრომი ძირითადად ევროკავშირზეა კონცენტრირებული, მის არაწევრ შავი ზღვის სანაპირო ქვეყნებზე და აღმოსავლეთ პარტნიორობის პროგრამაში შემავალ სახელმწიფოებზე. წიგნში თავების სახით გამოყოფილია ის ძირითადი მახასიათებლები, რომლითაც რეგიონი ხასიათდებოდა საუკუნეების განმავლობაში. ნაშრომის საწყის ნაწილში ყურადღება გამახვილებულია

² გორგილაძე, ირაკლი. გეოპოლიტიკის საფუძვლები, გამომცემლობა უნივერსალი, 2009 წ.

³ Weaver, Carol. The politics of the Black Sea region: EU neighbourhood, conflict zone or future security community? Routledge, 2016.

შავი ზღვის რეგიონის ქვეყნების პოლიტიკურ სისტემებსა და მათ საგარეო პოლიტიკაზე. აღნიშნულ ინფორმაციას ავტორი იმის წარმოსაჩენად გვაწვდის, რომ წარმოდგენა შეგვექმნას იმ ზოგად სურათზე, თუ როგორ პოზიციონირებენ რეგიონის სახელმწიფოები საერთაშორისო დონეზე. ამ ყოველივეს შემდგომ ნაშრომის მომდევნო ნაწილი ორგანულად წარმოგვიდგენს ევროკავშირის როლს რეგიონში, მის ორმხრივ და მრავალმხრივ პოლიტიკას, როგორცაა აღმოსავლეთის პარტნიორობა და შავი ზღვის სინერგია.

ნაშრომის მომდევნო ნაწილი რეგიონის მიმართ აშშ-ს პოლიტიკის შესწავლას ეთმობა, საკუთრივ იგი მოიცავს მოქმედებათა წარმოჩენას, რომელიც ცივი ომის შემდგომ აშშ-სა და რუსეთს შორის მიმდინარეობდა. ავტორი მიმოიხილავს დამაბულობის წარმოშობის მიზეზებს, როგორცაა: ნატოსა და ევროკავშირის გაფართოება, დემოკრატიზაცია და სხვადასხვა საზღვაო საკითხები.

წიგნი აგრეთვე რეგიონში მიმდინარე კონფლიქტებზე და მათ მიმოიხილვაზე ამახვილებს ყურადღებას. 2008 წლის აგვისტოს რუსეთ-საქართველოს ომი, მთიანი ყარაბაღის მოვლენები და დნესტრისპირეთში არსებული მდგომარეობა, ეს ის საკითხებია, რამაც ნაშრომში მნიშვნელოვანი და ორგანული ადგილი დაიკავა. ამასთანავე, ნაშრომი გვერდს ვერ უვლის ისეთ მნიშვნელოვან საკითხს, როგორც ენერგეტიკა და ენერგეტიკული უსაფრთხოებაა. ავტორი წარმოაჩენს რეგიონის ენერგეტიკულად სტრატეგიულ მდებარეობას როგორც შიდა, ასევე გარე აქტორებისათვის.

ნაშრომის დასკვნით ნაწილში გაანალიზებულია შესაძლო სამომავლო მოქმედებები, სადაც ევროკავშირისა და შავი ზღვის რეგიონის სამომავლო თანამშრომლობის გარდაუვალობაა დასაბუთებული.

4. **Deborah Sanders, The Black Sea Region Caught Between East and West⁴ -**

სტატიის ფარგლებში მიმოხილულია ამერიკის შეერთებული შტატებისა და ოფიციალური პეკინის გავლენები შავი ზღვის რეგიონში და იგი მოხსენიებულია როგორც სისტემური კონკურენცია დასავლეთსა და აღმოსავლეთს შორის. ავტორი აღნიშნავს, რომ ჩინეთმა „ერთი სარტყელი - ერთი გზის (BRI)“ ინიციატივით საკუთარი გეოპოლიტიკური ამბიციები გამოავლინა და ორ გიგანტ სახელმწიფოს შორის დაპირისპირების არეალად შავი ზღვა წარმოაჩინა, სადაც სტრატეგიული კონკურენცია მიმდინარეობს მათ შორის. სტატიის ფარგლებში შეერთებულ შტატებსა და ჩინეთს შორის მზარდი სტრატეგიული კონკურენციაა წარმოჩენილი.

ნაშრომი ჩინეთის მზარდ გავლენას ეხება რეგიონში, რომელიც აშშ-ს პოზიციებს უპირისპირდება და ამ დაპირისპირების ფონზე რეგიონში არსებული სახელმწიფოების მოქმედებებს განიხილავს, რომლებიც საკვანძო მოთამაშეებს შორის დაბალანსებას ცდილობენ.

სტატია მიმოიხილავს ბრიუსელსა და ვაშინგტონში არსებულ უსიამოვნებას ჩინეთის მხრიდან უცხოური ინვესტიციების ზრდის მიმართულებით BRI-ის ფარგლებში და იმას, თუ როგორ ცდილობენ მდგომარეობის შეცვლას მათ სასარგებლოდ. თუმცა, აგრეთვე საუბარია როგორც აშშ-სა და ევროკავშირის, ასევე ჩინური მხარის ჩართულობაზე თითოეულ შავიზღვისპირა სახელმწიფოსთან. ეს ყველაფერი იმის ფონზე, რომ სტატიაში განხილულია რეგიონის თითოეული მხარის გაცხადებული პოზიცია, როგორებიცაა საქართველო, რუმინეთი, ბულგარეთი და სხვა.

5. **Pavliuk, Oleksandr, and Ivanna Klympush-Tsintsadze. The Black Sea region: cooperation and security building⁵ -** ნაშრომი სტატიათა კრებულს წარმოადგენს,

⁴ Deborah, Sanders. The Black Sea Region Caught Between East and West, The Journal of Slavic Military Studies, 34:2, 202-225, 2021.

⁵ Pavliuk, Oleksandr, and Ivanna Klympush-Tsintsadze. The Black Sea region: cooperation and security building. Routledge, 2016.

სადაც მიმოხილულია შავი ზღვის რეგიონის როგორც ისტორიული, ასევე მიმდინარე მდგომარეობა. ნაშრომში დიდი ადგილი ეთმობა შავი ზღვის რეგიონის ისტორიულ გადააზრებას და მიმოხილავს მის მნიშვნელოვან როლს წარსულ პერიოდში. ასევე თანამშრომლობისა და სამომავლო პერსპექტივების შესაძლო სცენარებს, რომელიც რეგიონს საერთაშორისო აქტორთა მხრიდან დაკვირვების ობიექტად აქცევს. აღნიშნულ აქტორთა მხრიდან დაინტერესების პარალელურად, ნაშრომი სამხედრო და საზღვაო ბალანსს წარმოგვიდგენს შავ ზღვაში. ვინაიდან რეგიონი გადაუჭრელი კონფლიქტებით ხასიათდება, რომელიც ხელს უშლის მისი განვითარების სამომავლო პერსპექტივებს, ნაშრომი მიმოხილავს მათ და მისი მოგვარების რეგიონულ სტრატეგიებს წარმოგვიდგენს.

აუცილებელია აღინიშნოს ისიც, რომ ნაშრომში ყურადღება გამახვილებულია რეგიონის ენერგეტიკულ მნიშვნელობაზე, კერძოდ, შავი და კასპიის ზღვის რეგიონებზე, რომელიც გამოწვევის წინაშე აყენებს მას და ქმედითი ნაბიჯების გადადგმას გულისხმობს როგორც რეგიონის, ისე საერთაშორისო აქტორთა მხრიდან. დასკვნით ნაწილში საუბარია საერთაშორისო ორგანიზაციების როლზე და უსაფრთხოების გარემოზე, სადაც მათი როლი განუხრელად იზრდება, თუმცა ხელშესახები შედეგები არ ჩანს. შესაბამისად, შავი ზღვის რეგიონი კვლავ რჩება დაპირისპირების ერთ-ერთ მთავარ კერად, რომელიც ადეკვატურ რეაგირებას საჭიროებს მასში ჩართულ აქტორთა მხრიდან.

6. **Hamilton, Daniel Sheldon, and Gerhard Mangott, eds. The wider Black Sea region in the 21st century: Strategic, economic and energy perspectives⁶** - ნამუშევარი სტატიათა ნაკრებს წარმოადგენს, რომელიც 3 სექციად იყოფა, რომელიცაა: 1. პერსპექტივები რეგიონიდან, 2. ტრანსრეგიონული საკითხები, 3. ევროპული, რუსული და ტრანსატლანტიკური მიდგომები. პირველ ნაწილში საუბარია

⁶ Hamilton, Daniel Sheldon, and Gerhard Mangott, eds. *The wider Black Sea region in the 21st century: Strategic, economic and energy perspectives*. Center for Transatlantic Relations, Paul H. Nitze School of Advanced International Studies, Johns Hopkins University, 2008.

საქართველოს, თურქეთის, აზერბაიჯანის, სომხეთისა და რუსეთის დამოკიდებულებაზე რეგიონთან დაკავშირებით და მათ სამომავლო პერსპექტივებზე, რომელიც მათ გააჩნიათ შავი ზღვის აკვატორიასთან მიმართებაში. შემდეგი ნაწილი ეთმობა ისეთ მნიშვნელოვან საკითხებს, როგორცაა ეკონომიკური განვითარება რეგიონში, რეგიონის ენერგეტიკული როლი და მნიშვნელობა, რეგიონში მიმდინარე კონფლიქტების ანალიზი და სხვა.

ნაშრომის დასკვნითი ნაწილი მოიცავს საერთაშორისო აქტორების სტრატეგიებსა და მიდგომებს რეგიონის მიმართულებით, ისევე როგორც მიმოხილულია რუსეთის პოზიციები და პრობლემური სტრატეგიული პარტნიორობა დასავლეთის ქვეყნებთან, რომელიც ართულებს მდგომარეობის შეფასებას შავი ზღვის რეგიონში.

7. Lesser, Ian. Global trends, regional consequences: Wider strategic influences on the Black Sea⁷ - ნაშრომი ყურადღებას ამახვილებს ევროკავშირისა (EU) და ჩრდილოატლანტიკური ხელშეკრულების ორგანიზაციის (ნატო) დიდ ჩართულობაზე შავი ზღვის რეგიონში. ასევე გამოთქმულია მოსაზრება, რომ მიმდინარე ტენდენციების გათვალისწინებით, იგი შესაძლოა გასცდეს რეგიონულ მასშტაბებს და გლობალური დონის საკითხად დაფიქსირდეს. ასევე დაპირისპირების საგნად გადაიქცეს ერთი მხრივ ოფიციალურ ვაშინგტონს, ბრიუსელსა და მოსკოვს, მეორე მხრივ თეირანს, პეკინსა და ინდოეთს შორის. ნაშრომში შემოთავაზებული ანალიზის მიზანია რეგიონის, როგორც სტრატეგიული სივრცის, უსაფრთხოების ფართო მასშტაბების გამოვლენა და მათი შეფასება მნიშვნელობა რეგიონული და არარეგიონული დაინტერესებული მხარეებისთვის. ასევე რეგიონში მიმდინარე მოვლენები მოხსენიებულია, როგორც შესაძლო „ახალი ცივი ომის“ წინაპირობა, რომელიც განპირობებულია როგორც ენერგეტიკული, ასევე საერთაშორისო აქტორთა შორის შეუთანხმებლობით.

⁷ Lesser, Ian. Global trends, regional consequences: Wider strategic influences on the Black Sea. International Centre for Black Sea Studies (ICBSS), 2007.

8. ემზარ ხვიჩია, ნოოლოგია: თვითკმარი არსებობის ლოგიკა საზოგადოების თვითორგანიზაციისა და მდგომარეობის ცვლის კანონები⁸ - ნაშრომი ახალი სიტყვაა სოციალურ და ჰუმანიტარულ მეცნიერებებში. წიგნი ახლებურად გადაიაზრებს გეოპოლიტიკურ მოცემულობებს და დარგთაშორისი კვლევებისთვის ხელსაყრელ ნიადაგს ამზადებს. მის საზღვრებში ფილოსოფიის, ფსიქოლოგიის, ანთროპოლოგიისა და პოლიტიკური მეცნიერებების ინტერდისციპლინური კვლევები კიდევ უფრო მეტ აქტუალობას იძენს. ნაშრომის თეორიულ ბირთვის კვანტურ-რელატივისტური ნოოლოგია წარმოადგენს, თეორია, რომელიც ინოვაციური მიდგომითა და ახალი პარადიგმული ხედვით არსებული კრიზისული სტატუს-კვოს დაძლევის გზას გვთავაზობს. ნაშრომში გადმოცემული და ახსნილია ის თეორიული მექანიზმი, რომელსაც ახალი პარადიგმა - ნოოლოგია ეფუძნება. იგი საკუთარ თავში აერთიანებს ნოოლოგიურ სტიქიათა თეორიასა და ციკლურ ლოგიკას, რომლებიც კომპლექსურად ხსნიან პიროვნებების, ერებისა და ცივილიზაციების ირგვლივ განვითარებულ სხვადასხვა მოვლენებსა და პროცესებს. ამრიგად, ნაშრომი საშუალებას გვაძლევს დავაზუსტოთ საზოგადოებრივ მეცნიერებებში აქამდე სადაო ცნებათა შინაარსები. რის შედეგადაც პიროვნების, ერის და ცივილიზაციის განმარტებებს ვიღებთ, რომელიც ფუნდამენტურ დონეზე ხსნის ადამიანთა და საზოგადოებრივ ერთობათა ქცევას და თან პროგნოზირების საშუალებას იძლევა. ავტორი ახალი პარადიგმის მეშვეობით ერთა კლასიფიცირებას ახდენს, სადაც ობიექტური რეალობის მათეულ ხედვებსა და აღქმებს წარმოგვიდგენს, რომელიც შესაბამის სოციალურ სისტემებს, მსოფლმხედველობასა და ერთა ღირებულებებს აყალიბებს.

⁸ ხვიჩია, ემზარ. თვითკმარი არსებობის ლოგიკა საზოგადოების თვითორგანიზაციის ცვლის კანონები. გამომცემლობა ახალი პარადიგმა, თბილისი, 2020.

ნაშრომის მოცულობა და სტრუქტურა

წინამდებარე დისერტაცია შედგება შესავლის, სამი თავის, ცხრა ქვეთავის, დასკვნისა და ბიბლიოგრაფიისაგან.

ნაშრომის ძირითადი შინაარსი

დისერტაციის შესავალში გადმოცემულია თემის აქტუალურობა და საკვლევო პრობლემა, თემის მიზნები და ამოცანები, საკვლევო კითხვები, თემის ჰიპოთეზა, კვლევის საგანი და ობიექტი, სამეცნიერო ლიტერატურის მიმოხილვა, კვლევის თეორიული საფუძვლები, კვლევის მეთოდები, ნაშრომის სამეცნიერო სიახლე, თემის თეორიული და პრაქტიკული მნიშვნელობა, ნაშრომის მოცულობა და სტრუქტურა.

თავი I. შავი ზღვის რეგიონის უსაფრთხოების თეორიული საფუძვლები (ქვეთავები: 1.1. შავი ზღვის რეგიონის გეოპოლიტიკა; 1.2. შავი ზღვის რეგიონის უსაფრთხოება: კლასიფიკაცია და სამომავლო პროექციები; 1.3. „ცივი ომის“ პერიოდში რეგიონის მნიშვნელობა და დაპირისპირების მახასიათებლების გამოკვეთა.)

ბოლო რამდენიმე დეკადის განმავლობაში შავი ზღვის რეგიონისადმი ყურადღება საგრძნობლად გაიზარდა, რაც იმ გეოპოლიტიკური მდებარეობითაა განპირობებული, რომლითაც რეგიონი გამოირჩევა. რეგიონში სახელმწიფოების, ისევე როგორც საერთაშორისო ორგანიზაციების ინტერესთა კვეთა მაღალ კორელაციაშია ერთმანეთთან და ანტაგონისტური დამოკიდებულებით გამოირჩევა. გლობალურ აქტორთა ჩართულობა მიმდინარე პროცესებში ნათელი დასტურია იმისა, თუ რაოდენ დიდ მნიშვნელობას ატარებს იგი საერთაშორისო მასშტაბით.

დისერტაციის პირველ თავში განხილულია თეორიული მიდგომები, რომელიც უშუალოდ შავი ზღვის რეგიონს მიესადაგება. მიმოხილულია მათი მნიშვნელობა და საკვლევო საკითხისადმი კომპლექსური მიდგომის აუცილებლობა.

უნდა აღინიშნოს, რომ ამავე თავში გაანალიზებულია ისეთ ტერმინთა განმარტების პრობლემები, როგორცაა „გეოპოლიტიკა“ - „რეგიონი“ და მათი გამოყენების თავისებურებები, რომლებიც სამეცნიერო საზოგადოებაშიც კი ბუნდოვანების გამომწვევია.

შავი ზღვა წარმოჩენილია, როგორც სხვადასხვა რეგიონის ერთობლიობა, როგორცაა (უშუალოდ შავიზღვისპირეთი, ბალკანეთი და კავკასია). აღნიშნული კი საკუთრივ დაყოფილია სამ გეოპოლიტიკურ ზონად (შავი ზღვის რეგიონის ცენტრალური ზონა, შავი ზღვის რეგიონის შიდა საფლანგო ზონა, შავი ზღვის გარე საფლანგო ზონა). განმარტებულია თითოეული მათგანის მნიშვნელობა მთლიანი სტრუქტურის მოზაიკაში, რომელიც უშუალოდ უკავშირდება რეგიონში მიმდინარე პროცესებს.

ნაშრომის შემდეგ ქვეთავში მიმოხილულია ისტორიული პერიპეტიები და რაკურსები, რომლითაც წარსული პერიოდიდან გამოირჩეოდა შავი ზღვის რეგიონი, აღნიშნულის ლოგიკური გაგრძელება XX საუკუნე - „ცივი ომის“ პერიოდი და თანამედროვე კონიუნქტურაა. შემდგომ, ნაშრომი საკუთრივ კონკრეტული სუბიექტების ინტერესების წარმოჩენაზე კონცენტრირდება. სუბიექტებად წარმოდგენილნი არიან როგორც სახელმწიფოები, ასევე საერთაშორისო ორგანიზაციები. 2010 წელს შავი ზღვის რეგიონის ქვეყნებმა 634 მილიარდ დოლარზე მეტი ღირებულების საქონელი გაატარეს. ათწლეულის შემდეგ, მთლიანი ექსპორტი თითქმის 20%-ით გაიზარდა და 757 მილიარდ დოლარზე მეტი შეადგინა. თუმცა, განსხვავებული ტენდენცია დაფიქსირდა შიდა რეგიონულ ექსპორტთან დაკავშირებით, რომელიც 2010 წლიდან 2019 წლამდე 11.7 მილიარდი დოლარიდან 9,4 მილიარდ დოლარამდე შემცირდა. მოცემული მონაცემების გათვალისწინებით, შეგვიძლია ვივარაუდოთ, რომ გარეშე ძალების ინტერესები რეგიონის მიმართ მზარდ მნიშვნელობას იძენს, ხოლო უშუალოდ რეგიონის სახელმწიფოთაშორისი

ურთიერთობები რიგ ქვეყანათა შორის უარესდება, რაც არა მხოლოდ პოლიტიკურ ველზე, არამედ ციფრებშიც ნათლად გამოიხატება.

თავი II. შავი ზღვის უსაფრთხოება რეგიონული და საერთაშორისო პოლიტიკის კონტექსტში (ქვეთავები: 2.1. შავი ზღვის რეგიონის ენერგეტიკული პროექტების მნიშვნელობა და მათი როლი უსაფრთხოების პოლიტიკაში; 2.2. საერთაშორისო აქტორების გეოპოლიტიკური მიზნები და გავლენები შავი ზღვის რეგიონის უსაფრთხოებაზე; 2.3. საერთაშორისო რეგიონული ორგანიზაციების როლი შავი ზღვის უსაფრთხოების უზრუნველყოფაში.)

ნაშრომის ამ ნაწილში მიმოხილულია შავი ზღვის რეგიონის უსაფრთხოება და მისი კომპლექსური ხასიათი, რომელშიც არა მხოლოდ რეგიონული, არამედ საერთაშორისო აქტორებიც აქტიურად არიან ჩართულნი. თანამედროვე, გლობალური მსოფლიოს ერთ-ერთი მახასიათებელი ურთიერთდამოკიდებულება და ერთმანეთზე გადაჯაჭვული კომპლექსური მოქმედებებია, ვინაიდან მხოლოდ რეგიონული მნიშვნელობის განსაზღვრით სახელმწიფოს პოლიტიკის შემუშავება შეუძლებელია. ამ მიმართულების მთავარ საყრდენს უსაფრთხოება წარმოადგენს, ხოლო ამ კონკრეტულ შემთხვევაში, ჩვენი მხრიდან ყურადღება იმ ენერგორესურსებზე გამახვილდა, რომლებიც უშუალოდ შავი ზღვის რეგიონს უკავშირდება და მის მნიშვნელობას კიდევ უფრო ზრდის.

თანამედროვე მსოფლიოში ენერგოუსაფრთხოება ერთ-ერთი საკვანძო საკითხია სახელმწიფოთა მოქმედებების განსაზღვრაში, ვინაიდან იგი აღიქმება როგორც ეროვნული უსაფრთხოების თანმდევი პროცესი, რომელიც გულისხმობს მოკლე და გრძელვადიან პერიოდში ენერგომომარაგების უწყვეტობას და ხარისხს ხელმისაწვდომ ფასად. რაც რასაკვირველია დებატების ერთ-ერთ მთავარ თემად დაფიქსირდა საერთაშორისო უსაფრთხოების მიმართულებით. მოსახლეობის რაოდენობის ზრდა ენერგორესურსების მოხმარების მკვეთრ ზრდასაც განაპირობებს, რომელიც ხელს უწყობს მსოფლიო ეკონომიკის განვითარებას, მაგრამ ხშირ

შემთხვევაში დამოკიდებულს ხდის სახელმწიფოებს ენერგორესურსების მფლობელ სახელმწიფოებზე, რაც საფრთხეს უქმნის მომხმარებელი ქვეყნების ეროვნულ უსაფრთხოებას. ის სახელმწიფოები, რომლებიც ფლობენ დიდი რაოდენობით ენერგორესურსებს, ცდილობენ საგარეო პოლიტიკის ინსტრუმენტად აქციონ იგი და მასზე ააგონ თავიანთი ინტერესები.

დისერტაციის ფარგლებში მიმოხილულია სხვადასხვა ენერგოპროექტები, რომლებიც უშუალოდ შავი ზღვის რეგიონს მოიცავს, კერძოდ: **ბაქო-სუფსის, ბაქო-თბილისი-ჯეიჰანის, „ცისფერი ნაკადის“, თურქული ნაკადის, ტრანსანატოლიური გაზსადენის (TANAP), ტრანსადრიატიკული გაზსადენის (TAP) პროექტები.**

აღნიშნული გარემოება ნათელს ჰფენს იმ მოცემულობას, თუ რატომ კონცენტრირდება მსოფლიო საზოგადოების ინტერესები შავი ზღვის რეგიონში, სადაც მოქმედებთა დინამიკაში არაერთი მნიშვნელოვანი აქტორია ჩართული. დეტალურადაა გაანალიზებული თითოეული აქტორის გეოპოლიტიკური მიზნები და შესაძლო სამომავლო სცენარები. თუმცა, ისიც გასათვალისწინებელია, რომ მიუხედავად დიდი რესურსების ჩართულობისა შავი ზღვის რეგიონი ერთ-ერთ ყველაზე მილიტარიზებულ რეგიონად ფიქსირდება მსოფლიო პოლიტიკურ რუკაზე, რომლის განიარაღების შესაძლო პერსპექტივები ამ ეტაპისთვის არ მოჩანს.

სტაბილურობისა და მშვიდობის დამყარებაში მნიშვნელოვანი როლი და ფუნქცია საერთაშორისო ორგანიზაციებს ეკისრებათ. შესაბამისად, ჩვენ გვერდს ვერ ავუვლიდით ისეთი ფენომენების მიმოხილვას, როგორცაა რეგიონული საერთაშორისო ორგანიზაციები, რომელთა პირდაპირი მოვალეობა შავი ზღვის რეგიონში უსაფრთხოების დაცვაა. განხილულია მსგავსი ტიპის სამი ორგანიზაცია (შავი ზღვის ქვეყნების ეკონომიკური თანამშრომლობის ორგანიზაცია - BSEC, დემოკრატიისა და ეკონომიკური განვითარების ორგანიზაცია - GUAM, დამოუკიდებელი სახელმწიფოების თანამეგობრობა - დსთ).

თუმცა აღნიშვნის ღირსია ის ფაქტი, რომ მათი ეფექტურობის ხარისხი დაბალია და ვერ ახერხებენ რეგიონულ დონეზე მნიშვნელოვანი საკითხების გადაწყვეტას.

თავი III. შავი ზღვის რეგიონის უსაფრთხოება გლობალურ პოლიტიკაში (ქვეთავები: 3.1. რეგიონში არსებული კონფლიქტების დარეგულირების გზები და სამშვიდობო ინიციატივების დინამიკა; 3.2. საქართველოს როლი შავი ზღვის რეგიონის უსაფრთხოების სტაბილიზაციაში; 3.3. შავი ზღვის რეგიონის კონიუნქტურის ოპტიმიზაციის პერსპექტივები.)

შავი ზღვის რეგიონი მისი გეოპოლიტიკური მდებარეობიდან გამომდინარე ერთგვარი საყრდენია დასავლეთსა და აღმოსავლეთს შორის, სადაც სტაბილურობის არამდგრადი გარემო გავლენას ახდენს საერთაშორისო პროცესებზე. რეგიონი ხასიათდება კონფლიქტური ბუნებით, რაც ხელს უშლის მდგრადობის შენარჩუნებას და მყიფე საფუძველს უქმნის რეგიონის სტაბილურობას.

რეგიონი რამდენიმე „გაყინული კონფლიქტით“ წარმოგვიდგება, რომლის მოგვარებისა და აღმოფხვრის ტენდენციები სამწუხაროდ არ შეინიშნება. ნაშრომის ფარგლებში შევვებით შავი ზღვის რეგიონში არსებულ კონფლიქტურ კერებს: ყირიმის ანექსიას, მთიანი ყარაბაღის კონფლიქტის, აფხაზეთისა და ცხინვალის რეგიონის კონფლიქტს. ასევე მათ საფუძველზე შექმნილ სამშვიდობო ინიციატივებს და დაპირისპირების განვითარების ტენდენციებს.

აღნიშნული თავი, აგრეთვე მიმოიხილავს საქართველოს როლსა და მნიშვნელობას შავი ზღვის რეგიონის უსაფრთხოების სტაბილიზაციაში. საქართველოს, როგორც დამაკავშირებელ რგოლს აღმოსავლეთსა და დასავლეთს შორის საუკუნეებია საკვანძო ადგილი უჭირავს. შესაბამისად, რეგიონი მუდამ იყო სხვადასხვა აქტორთა მხრიდან პოლიტიკური და ეკონომიკური ინტერაქციის

მიზიდულობის ცენტრი, რასაც კიდევ ერთხელ თანამედროვე პერიოდში მიმდინარე მოვლენებიც ადასტურებს.

საქართველოს ფუნქციას მკვლევართა დიდი ნაწილი მხოლოდ გეოპოლიტიკურ ადგილმდებარეობასთან აკავშირებს და არა ქართველ ერთან, რაც ქართული საზოგადოებისათვის პრობლემურად შეიძლება მივიჩნიოთ, ვინაიდან ქართული სახელმწიფოს ძირითადი როლი სატრანზიტო ფუნქციით შემოიფარგლება.

ზემოაღნიშნული გათვალისწინებით, გამოთქმულია მოსაზრება, რომ საქართველოს როლი აღნიშნულ რეალობაში მხოლოდ მაშინ იქნება რეალიზებული და ქმედითი, როდესაც იგი შეიძენს თავის ფუნქციას, რომელიც, ქართველი მეცნიერის ემზარ ხვიჩიას თეორიის თანახმად, მსოფლიო ხალხთა შორის მოდერაციას გულისხმობს. აღნიშნულ ფაქტს მეცნიერულად ქართველი მეცნიერის ემზარ ხვიჩიას ნაშრომები ასაბუთებს, სადაც იგი ასკვნის, რომ საქართველოს როლი და ფუნქცია უნდა განისაზღვროს და მას მიენიჭოს საყოველთაოდ აღიარებულის სტატუსი, რომელიც საქართველოს როლს მნიშვნელოვანწილად გაზრდის როგორც შავი ზღვის რეგიონში, ასევე მსოფლიო პოლიტიკურ პროცესებში.

ნაშრომის დასკვნით ნაწილში განხილულია შავი ზღვის რეგიონში მიმდინარე პროცესების დარეგულირების ახალი ხედვები, რომელიც სამეცნიერო საზოგადოებისათვის ამ დრომდე უცნობ მიგნებად რჩება.

მსოფლიოს თანამედროვე პრობლემების მთავარი წყარო მცდარი წარმოდგენა იმისა, რომ თითოეულ ერს (მეტ-ნაკლები ასაკის ისტორიულ საზოგადოებრივ ერთობას), საზოგადოდ, მისი არსებობით დაინტერესებული არავინ მოეპოვება თავისივე თავის გარდა და ამდენად, თავის არსებობის გარანტად დედამიწაზე მოცემულ საარსებო (სასიცოცხლო და სამრეწველო) რესურსების სულ უფრო და უფრო მეტ წილზე კონტროლის დამყარებაა დასახული. სხვა სიტყვებით, თანამედროვე ეტაპზე (და ასე იყო ისტორიის დასაბამიდან დღემდე) საერთაშორისო

ურთიერთობათა სფეროში გაბატონებულია “საარსებო რესურსების დატაცების სტრატეგია“ ანუ, შეუჩერებელი შეტევითი ქცევის სტრატეგია, რომელიც ცვლილებას საჭიროებს.

თავდაპირველად აუცილებელია სწორი იდენტიფიკაცია იმ პრობლემებისა, რომელიც შავი ზღვის რეგიონში და ზოგადად კაცობრიობის წინაშე დგას. რეგიონში წარმოდგენილ აქტორთა დაპირისპირება შესაძლებელია აღვიქვათ, როგორც მსოფლმხედველობრივ სისტემათა შეუსაბამობა. თუმცა, პრობლემის სათავე მაინც კაცობრიობის მნიშვნელობის გაუაზრებლობაშია, რომელიც ამ ფენომენის არ ცოდნასა და გაურკვევლობაში გამოიხატება.

დასკვნა

სადისერტაციო ნაშრომის დასკვნაში კვლევის ძირითადი შედეგები, საკვლევ კითხვებზე პასუხები, ჰიპოთეზის დადასტურებაა ჩამოყალიბებული.

ნაშრომის შესავალ ნაწილში წამოჭრილი ჰიპოთეზა, რომელიც სამომავლო დაპირისპირების არეალად აქცევდა შავი ზღვის რეგიონს, კვლევის შედეგად დადასტურებულია. ასევე შექმნილი მდგომარეობის გათვალისწინებით, დადასტურებულია ახალი მეცნიერული თეორიული მიდგომების გამოყენების აუცილებლობა, რაც განმუხტავს საუკუნეების განმავლობაში მიმდინარე დაპირისპირებას შავი ზღვის აკვატორიაში.

მსოფლიოში მიმდინარე მოვლენებმა, რომლებმაც გლობალიზებული მნიშვნელობა შეიძინეს, შავი ზღვის უსაფრთხოების ცალკე, განყენებულად განხილვა მცდარად წარმოგვიდგინა, ვინაიდან აღნიშნულმა ფაქტმა სახელმწიფოთა (ისევე როგორც საერთაშორისო ორგანიზაციათა) ურთიერთდამოკიდებულება მკვეთრად გაზარდა. ამგვარი მოცემულობის პარალელურად შეგვიძლია დავასკვნათ, რომ შავი ზღვის რეგიონში არსებული კონფრონტაციული მდგომარეობა, არა მხოლოდ რეგიონის, არამედ გლობალური მასშტაბის პრობლემაა. შესაბამისად, რეგიონული ინიციატივებისა და აქტივობების პერიოდი ანაქრონიზმად წარმოგვიდგება, რაც საერთაშორისო აქტორთა შორის კონსტრუქციული თანამშრომლობის ჩამოყალიბებას მოითხოვს. გაჟღერებული ინიციატივები, რომლებიც სტაბილურობის მიღწევას ისახავდნენ მიზნად, ვერ განხორციელდა, ამის მიზეზი რეგიონის სახელმწიფოთა მხრიდან გავლენიანი სუბიექტების ნიველირების და მათგან დამოუკიდებელი

პოლიტიკის წარმოების მცდელობაა, რომლებიც უშუალოდ არიან დაინტერესებულნი შავი ზღვის რეგიონით. საერთაშორისო აქტორები, რომლებიც პოლიტიკურ ამინდს ქმნიან რეგიონში, გვაფიქრებინებს, რომ პრობლემის მოგვარება მხოლოდ რეგიონულ დონეზე შეუძლებელია და კომპლექსურ მიდგომას საჭიროებს.

შავი ზღვის რეგიონი მისი უნიკალური გეოპოლიტიკური მდებარეობიდან გამომდინარე, უძველესი პერიოდიდან მოექცა სხვადასხვა იმპერიის, სამეფოს თუ სახელმწიფოს ყურადღების ეპიცენტრში, რომლებიც საკუთარი გავლენების გამყარებას აღნიშნული გეოსტრატეგიული მდებარეობის ფლობით ახდენდნენ. შესაბამისად, აღნიშნული სივრცე საუკუნეთა განმავლობაში დაპირისპირების საგანს წარმოადგენდა.

გასულ საუკუნეში კაცობრიობას ორპოლუსიან/დაპირისპირებულ სამყაროში მოუხდა არსებობა, რასაკვირველია დაპირისპირების ყველა შრემ შავი ზღვის რეგიონიც მოიცვა, რომლის დასკვნითი აკორდი საბჭოთა კავშირის დაშლა უნდა ყოფილიყო, თუმცა მოვლენები სხვაგვარად განვითარდა. საბჭოთა კავშირის სამართალმემკვიდრე, რუსეთის ფედერაცია აქტიურად ცდილობს აღკვეთოს/ხელი შეუშალოს დასავლეთს აქტიურად იყოს წარმოდგენილი რეგიონში, რასაც საკუთარი ეროვნული ინტერესების დაცვის მოტივით ხსნის. ეს ფაქტი კი, მათ შორის დამაბულობის ხარისხს მკვეთრად ზრდის. ისევე როგორც მნიშვნელოვანი გახლდათ XXI-ე საუკუნის გარიჟრაჟზე დასავლური საზოგადოების მიერ მიღებული გადაწყვეტილება, რომლის მიხედვითაც შავი ზღვის რეგიონის სახელმწიფოები რუმინეთი და ბულგარეთი ნატოს სამხედრო ალიანსს შეუერთდნენ. ამავ დეკადაში აგრეთვე ორგანიზაციის წევრები გახდნენ ბალტიისპირა სახელმწიფოები.

აღნიშნულმა ფაქტმა, რუსეთსა და დასავლეთს შორის ურთიერთობაში არსებული ბზარი კიდევ უფრო გააფართოვა და მათი გზები საბოლოოდ გაყო. ორ დიდ აქტორს შორის დაპირისპირების პარალელურად, რეგიონში მძლავრი პოზიციების გასამყარებლად სასურველ ნიადაგს ჩინეთის სახალხო რესპუბლიკა

ამზადებს, რომელმაც „ერთი სარტყელი - ერთი გზის“ ინიციატივით საკუთარ გეოპოლიტიკურ ამბიციებს ფრთები შეასხა და მათი მიზნები ნათლად წარმოაჩინა. საკითხის კომპლექსურობიდან გამომდინარე მნიშვნელოვანია საერთო პოზიციებზე შეჯერება და ერთიანი ხედვების შემუშავება, თუმცა ერთიანობის განცდა თავად ალიანსშიც არაა. თურქეთის რესპუბლიკა ცდილობს მონტროს კონვენციის დაცვის მოტივით ახსნას ის, თუ რატომ უწევს წინააღმდეგობას ნატოს აქტიურ იყოს წარმოდგენას შავი ზღვის რეგიონში. იგი მოქმედებს პრინციპით, რომ პოლიტიკაში არ არსებობენ მუდმივი მეგობრები და მტრები, არსებობს მუდმივი ინტერესები. შავი ზღვისა და ზოგადად კავკასიის რეგიონის მიმართ თურქეთის პოზიციები არახალია, სადაც იგი მნიშვნელოვან აქტორად ფიქსირდება საუკუნეების განმავლობაში და შეეცდება მისი პოზიციები კიდევ უფრო გაამყაროს, თუნდაც იგი ალიანსის ინტერესებს ეწინააღმდეგებოდეს, პარალელურად კი კვლავ მის წევრად რჩებოდეს.

ამგვარი ფაქტების, მოვლენების აღწერისას თავისთავად ჩნდება კითხვა, როგორ შეიძლება აღნიშნული დაპირისპირებების მოგვარება? შესაძლებელია მათი კონსტრუქციულ ჩარჩოში მოქცევა? ამ კითხვებზე პასუხის ძიებისას ვასკვნით, რომ მიმდინარე პარადიგმის ჩარჩოში მათი მოგვარება წარმოუდგენელია. მსოფლიო პარადიგმულ ცვლილებას საჭიროებს, რომელზედაც სრულიად კაცობრიობა შეთანხმდება და ახალ პარადიგმულ ცვლილებებზე დაყრდნობით მოხდება მთელი რიგი საკითხების განხილვა.

დისერტაციაში წამოჭრილი პრობლემის იდენტიფიკაციისათვის კვლევა რამდენიმე მიმართულებით წარიმართა, რომელიც სხვადასხვა კვლევის მეთოდების გამოყენებითა და თეორიულ-მეთოდოლოგიური საფუძვლებით შეფასდა და დასკვნებიც გაკეთდა.

კითხვაზე, რა ძირითადი ფაქტორები ახდენენ გავლენას რეგიონში მიმდინარე მოვლენებზე? კვლევის ფარგლებში გაკეთებული ანალიზით დგინდება, რომ შავი ზღვის რეგიონში არსებული ვითარების მასტიმულირებელი ფაქტორი

სახელმწიფოთა ურთიერთშეთანხმებლობაში გამოიხატება, რომელსაც საკითხის არსობრივი შეფასების არაერთგვაროვნება ართულებს. თანამედროვე რეალობაში სახელმწიფოებს არ აქვთ შეთანხმების არანაირი რესურსი, რომელმაც შესაძლოა მიმდინარე პროცესები კონსტრუქციულ ჩარჩოში მოაქციოს და პრობლემების გადაწყვეტა მოლაპარაკებებს დაუქვემდებაროს.

ზემოაღნიშნული მდგომარეობის სიღრმისეული შესწავლა და გააზრება ახალი სამეცნიერო სისტემით, კვანტური რელატივისტური ნოოლოგიით (შემდგომში ნოოლოგია) მოხდა, რომლის ავტორი ქართველი მეცნიერი, ემზარ ხვიჩია გახლავთ. ნოოლოგია მეტაბიოლოგიურ სოციალურ პროცესებსა და ფენომენებს შეისწავლის, რომელთა სისტემურ ერთიანობასაც ნოსფერო ეწოდება. ტერმინი ნაწარმოებია ანალოგიის მოშველიებით: ბიოლოგია ბიოსფეროს შემსწავლელი მეცნიერებაა, ნოოლოგია - ნოსფეროსი. ემზარ ხვიჩიამ ახალი მეცნიერული ცოდნის შექმნით ტერმინს ახლებური დატვირთვა შესძინა და ამასთან ერთად ისეთი კონტრავერსიული ფენომენების ახლებური დეფინიცია შემოგთავაზა, როგორცაა ინდივიდი, ერი და ცივილიზაცია.

ახალი მეცნიერული პარადიგმით - ნოოლოგიით დადგინდა ერების, როგორც საზოგადოებრივი ერთობის ოთხი ფუნდამენტური ნოოტიპი და მათი ურთიერთგანმასხვავებელი თვისებების კლასიფიკაცია, რომლებიც ერთ მთლიან სისტემას ქმნიან. ნოოტიპების შესაბამისად განსხვავებულია მათი მსოფლმხედველობრივი აღქმები და პრინციპებია, რაც შავი ზღვის რეგიონში დღეს არსებული მდგომარეობის, ანტაგონისტური დამოკიდებულებების სიღრმისეულ გააზრებას გვთავაზობს. შესაძლებელია თუ არა შავი ზღვის რეგიონში არსებული დაპირისპირების კონსტრუქციულ ჩარჩოში მოქცევა? აღნიშნულ გამოწვევაზე საპასუხოდ კითხვას კვლევის ფარგლებში ახალი თეორიული სისტემით გაეცა პასუხი. თითოეული სახელმწიფოს/ორგანიზაციის მასტიმულირებელი ქმედებების

განსაზღვრამ და იდენტიფიკაციამ, საშუალება მოგვცა აგვეხსნა მოქმედებათა სრული სისტემა, რომელიც რეგიონს არასტაბილურ მდგომარეობაში წარმოაჩენს.

აღნიშნული დაპირისპირების მოგვარებისათვის არსებული პარადიგმული ჩარჩოებიდან უნდა გავიდეთ, ვინაიდან ბოლო დროს განვითარებული მოვლენების შესაბამისად, არანაირი რესურსი კონფლიქტის დარეგულირებისა არ ჩანს. დისერტაციის საკვლევი კითხვის საპასუხოდ, რომელიც საქართველოს როლის წარმოჩენას გულისხმობს, კვლავ ახალ თეორიულ სისტემამდე მივყავართ. კვლევის ფარგლებში დადგინდა, რომ ქართველ ერს, როგორც მართვის მანიის კლასის სუბიექტს, გადამწყვეტი მნიშვნელობა აქვს კონფლიქტის ესკალაციის პროცესში, რომელიც მისი მოდერაციის უნართაა განპირობებული დაპირისპირებულ მხარეთა შორის.

პოლიტიკური, ეკონომიკური, სამხედრო და სხვა ინტერესებიდან გამომდინარე შავი ზღვის რეგიონში კონცენტრირებული ძალები ტოვებენ არა სტაბილურობის განცდას, არამედ „დენტის კასრის“ ფუნქციას ასრულებენ, რომელიც შეიძლება ნებისმიერ დროს აფეთქდეს. პრობლემის მოგვარების საწყისი ათვლის წერტილი მეცნიერულ ნარატივს უნდა დაექვემდებაროს, ამიტომაც საჭიროა ახალი პარადიგმაზე დაყრდნობით ქმედებების შემუშავება, რომელიც ხელს შეუწყობს რეგიონს გახდეს მშვიდობის მაგალითი დანარჩენი მსოფლიოსათვის. ვინაიდან, მეცნიერული ცოდნის უგულვებელყოფა არამხოლოდ რეგიონზე, არამედ მსოფლიო პროცესებზეც ახდენს გავლენას.

ინფორმაცია ნაშრომის აპრობაციის შესახებ

კავკასიის საერთაშორისო უნივერსიტეტის სოციალურ მეცნიერებათა ფაკულტეტის საგამოცდო კომისიის წინაშე დაცულია სამი კოლოქვიუმი და ერთი თემატური სემინარი.

სამი კოლოქვიუმი (თითოეული არის სადისერტაციო ნაშრომის ნაწილი)

1. კოლოქვიუმი N1 - შავი ზღვის რეგიონის უსაფრთხოების თეორიული საფუძვლები;
2. კოლოქვიუმი N2 - შავი ზღვის უსაფრთხოება რეგიონული და საერთაშორისო პოლიტიკის კონტექსტში;
3. კოლოქვიუმი N3 - შავი ზღვის რეგიონის უსაფრთხოება გლობალურ პოლიტიკაში.

თემატური სემინარი (ემღვნება დარგის/ქვედარგის აქტუალურ საკითხს და არ წარმოადგენს სადისერტაციო თემის ნაწილს)

საერთაშორისო უსაფრთხოების გამოწვევები თანამედროვე მსოფლიოში.

სადისერტაციო ნაშრომის ძირითადი შინაარსი გამოქვეყნებულია შემდეგ პუბლიკაციებში:

1. შავი ზღვის რეგიონის ენერგეტიკული დერეფნის მნიშვნელობა თანამედროვე მსოფლიოში. რეფერირებადი საერთაშორისო სამეცნიერო ჟურნალი „პოლიტო/LOGOS”, N3, გვ. 100-110, 2021 წელი.

2. The Economic Security Challenges In The Black Sea Region And Impact Of Conflicts . “Ante Portas - Security Studies”, N1(16), pp. 11-21, 2021.

3. საქართველოს ევროკავშირში გაწევრების ანალიზი და სამომავლო პერსპექტივები. საერთაშორისო ჟურნალი სოციალურ მეცნიერებებში. 2023 წელი

საერთაშორისო სამეცნიერო კონფერენცია

1. შავი ზღვა, როგორც თანამედროვე გლობალური კონიუნქტურის კონფრონტაციული სივრცე. კონფერენციის სახელწოდება - მსოფლიოს გლობალური გამოწვევები (საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი, ზაარლანდის ტექნიკისა და ეკონომიკის უნივერსიტეტი, შავი ზღვის საერთაშორისო უნივერსიტეტი) მაისი, 2022 წელი.

Caucasus International University
Faculty of Social Sciences
Doctoral Educational Program in Political Sciences

Right of Authorship

Irakli Gabelia

The Security of the Black Sea in the Current Geopolitical Context

Research Supervisor: Doctor of Political Sciences, Professor of the Caucasus
International University – **Vakhtang Maisaia**

The synopsis of the dissertation is submitted for the Doctor of Political
Science degree

Tbilisi, 0141, Georgia
2023

Research Supervisor:

Vakhtang Maisaia - Doctor of Political Sciences, Professor of the Caucasus International University.

Official reviewers:

1. Aliko Guchua - Doctor of Political Sciences, Associate Professor of the Caucasus International University.

2. Edisher Gvenetadze - Doctor of Historical Science, Professor of the Georgian Technical University.

The thesis is defended on May 30, 2023, at 15:00, with the Dissertation Board of the Caucasus International University Faculty of Social Sciences.

Address: 0141, Chargali Str., CIU, Building 1, Room 305.

The full version of the dissertation is available at the library of the Caucasus International University.

Secretary of the Dissertation Board

Petre Mamradze - Associate Professor of the Caucasus International University

Annotation

The dissertation, “The Security of the Black Sea in the Current Geopolitical Context,” is devoted to identifying the challenges in the Black Sea Region and developing future perspectives thereon. The research discusses the stabilization mechanisms for the existing conjuncture and ways to avoid confrontational scenarios.

The world’s fundamental political changes have, of course, influenced the Black Sea region, which has become an antagonistic space and a site of confrontation between the leading actors of international relations. The research reviews the geopolitical interests of conflicted parties and the main ideological and strategic vectors of this confrontation, which often have noncoherent characteristics. The superficial appraisal of the existing global political landscape and regional context hinders the in-depth analysis of the *status quo* and the drawing of correct conclusions, which worsens the already strained atmosphere. The current situation creates a precondition for the Black Sea Region to become the focal point of conflict between global actors of international relations and regional powers.

The dissertation reviews the historical vicissitudes of the Black Sea region and the mechanisms/leverages for regulating the tense situation. The ancient historical period of the

Black Sea region and the current realities are depicted in the research, thus showing the changing dynamics of the region in relation to the passage of time.

In conclusion, attention is focused on the role of Georgia in stabilizing the security of the Black Sea region. The conclusions are based on the new theoretical research methodology – Relativistic Quantum Noology.